

RICHARD OVERY

1939

Η ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ ΜΕΤΡΗΣΗ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Τιτίνα Σπερελάκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος 9
Ευχαριστίες 11

Εισαγωγή

Η Πολωνία, η Γερμανία και η Δύση 13

Κεφάλαιο 1

24-26 Αυγούστου 1939: Ο χρόνος τελειώνει 33

Κεφάλαιο 2

27-31 Αυγούστου 1939: Η Πολωνία στη μέση 63

Κεφάλαιο 3

1-3 Σεπτεμβρίου 1939: Τοπικός πόλεμος
ή παγκόσμιος πόλεμος; 99

Κεφάλαιο 4

3 Σεπτεμβρίου 1939: Η διάφευση της ειρήνης 127

Συμπέρασμα:

Γιατί πόλεμος; 153

Σημειώσεις 171
Βιβλιογραφία 191
Ευρετήριο 197

1

24-26 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1939: Ο ΧΡΟΝΟΣ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ

Ο πόλεμος παραλίγο θα ξεσπούσε το πρωί της 26ης Αυγούστου, με μια γερμανική εισβολή στην Πολωνία. Ο Χίτλερ είχε διατάξει να κρατηθούν όσο το δυνατόν πιο μυστικές οι συνεχείς προετοιμασίες στρατιωτικής κινητοποίησης σ' όλη τη διάρκεια του Αυγούστου. Επέμενε ότι τα μέτρα πολιτικής επιστράτευσης δεν έπρεπε να εφαρμοστούν ακόμα, και επισήμως δεν διατάχτηκε καμία κινητοποίηση. Στις 24 Αυγούστου, ύστερα από την επιτυχία των διαπραγματεύσεων με τη Σοβιετική Ένωση, διέταξε να ξεκινήσει μια επίθεση το πρωί της 26ης Αυγούστου. Οι πρώτοι γερμανικοί σχηματισμοί είχαν αρχίσει να κινούνται προς τα πολωνικά σύνορα από τις 19 Αυγούστου και βρισκόνταν στις θέσεις τους τέσσερις μέρες αργότερα υπό τον κωδικό «Α». Η κινητοποίηση του δεύτερου κύ-

ματος σχηματισμών, με την κωδικοποιημένη ονομασία «Κίνηση Υ», ξεκίνησε το βράδυ της 24ης Αυγούστου, μόλις οριστικοποιήθηκε η ημέρα της επίθεσης. Όπλα, άντρες του τακτικού στρατού και μέλη των SS μεταφέρθηκαν κρυφά μέσα στο Ντάντσιχ, έτσι ώστε η πόλη να καταληφθεί με το ξεκίνημα των επιχειρήσεων¹. Οι γερμανικές δυνάμεις έλαβαν θέσεις μερικά χιλιόμετρα μακριά από τα σύνορα, ενώ άλλες περίμεναν σε κέντρα εκπαίδευσης και στρατώνες με τους γυλιούς έτοιμους, εν αναμονή της διαταγής για μετακίνηση: συνολικά 1,5 εκατομμύριο άντρες. Από την άλλη πλευρά των γερμανοπολωνικών συνόρων, η κινητοποίηση επίσης συνεχιζόταν όσο πιο διακριτικά γινόταν, για να αποφευχθούν οι περιττές προκλήσεις. Στις 23 Αυγούστου, διατάχτηκε κάτι που ισοδυναμούσε με γενική κινητοποίηση για όλες τις μονάδες στρατού στον Πολωνικό Διάδρομο, την Άνω Σιλεσία και σε μεγάλο μέρος της δυτικής Πολωνίας. Κινητοποιήθηκαν επίσης η αεροπορία, η αεράμυνα και όλες οι μονάδες των ανώτερων αξιωματικών του επιτελείου. Ωστόσο, αν οι γερμανικές δυνάμεις είχαν επιτεθεί πραγματικά στις 26 Αυγούστου, η άμυνα της Πολωνίας θα ήταν ακόμα λιγότερο αποτελεσματική απ' όσο αποδείχτηκε μία εβδομάδα αργότερα².

Ο Χίτλερ ήλπιζε να αδράξει την ευκαιρία για να εξαπολύσει τον μικρό πόλεμο που του είχαν στερήσει τον προηγούμενο χρόνο στη διάρκεια της τσεχικής κρίσης, και τον οποίο το Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο καθιστούσε τώρα λιγότερο επικίν-

δυνο εγχείρημα. Στη μεγαλύτερη διάρκεια του καλοκαιριού είχε παραμείνει στο Μπέρχτεσγκαντεν αντί για το Βερολίνο. Ο Γκέμπελς τον επισκέφτηκε εκεί για γεύμα στις 24 Αυγούστου και βρήκε τον Χίτλερ σε εξαιρετική διάθεση. «Δεν σταματά να μας εκπλήσσει», έγραψε στο ημερολόγιό του, «με το σθένος του». Ο Γκέμπελς γύρισε αεροπορικά στο Βερολίνο, όπου είχαν φτάσει τα νέα πως η Βρετανία θα τηρούσε τη δέσμευσή της απέναντι στην Πολωνία. «Ο πόλεμος των νεύρων», έγραψε στο ημερολόγιό του, «πλησιάζει στο αποκορύφωμά του [...] ανησυχητικά νέα από παντού». Δούλεψε μέχρι αργά τη νύχτα, αλλά μετά πέρασε άγρυπνος πολλές ώρες στο κρεβάτι³. Ο Χίτλερ επέστρεψε στο Βερολίνο το ίδιο εκείνο βράδυ, για να διεξαγάγει τον πόλεμό του από την πρωτεύουσα. Την επόμενη μέρα, θα έδινε τη διαταγή να ξεκινήσει η επίθεση εναντίον της Πολωνίας. Ο Γκέμπελς τον επισκέφτηκε ξανά το μεσημέρι της 25ης Αυγούστου και βρήκε έναν Χίτλερ «πολύ αποφασισμένο και ισορροπημένο». Ο Χίτλερ τού είπε να ετοιμάσει δύο διακηρύξεις –μια για τον γερμανικό λαό και μια για το κόμμα– οι οποίες θα μεταδίδονταν μαζί από το ραδιόφωνο μόλις ξεκινούσε ο πόλεμος⁴. Στις 3.02 το απόγευμα, έδωσε εντολή να ξεκινήσει πορεία η επίθεση προγραμματίστηκε για τις 4.30 το επόμενο πρωί. Ξαφνικά όμως, στις 7.30 το απόγευμα, και ενώ οι στρατιωτικοί σχηματισμοί μετακινούνταν ήδη προς τις θέσεις τους, την ανακάλεσε. Ακολούθησαν πολύ κρίσιμες ώρες, καθώς η διαταγή μεταβιβαζόταν σε ολόκληρη τη στρατιωτική δομή,

ώστε να διασφαλιστεί ότι το επόμενο πρωί δεν θα ξεκινούσε κατά λάθος κάποια επιχείρηση. Η διοίκηση του γερμανικού στρατού είχε ήδη φτάσει στο νέο της στρατηγείο στο μούνκερ του Τσόσσεν, νότια του Βερολίνου, όπου βρήκε μόνο «χάος» – ούτε φαγητό, ούτε γραφομηχανές, ούτε τηλέφωνα. Ειδοποιήθηκαν για τη διαταγή ανάκλησης στις 10.00 το βράδυ⁵. Μια μικρή επίθεση όντως έγινε το επόμενο πρωί από Γερμανούς αλεξιπτωτιστές στο πέρασμα Γιάμπλουνκοφ στα σλοβακοπολωνικά σύνορα – η πολωνική πλευρά όμως υπέθεσε ότι ήταν άλλη μια από τις συνοριακές αψιμαχίες που είχαν σημαδέψει τις προηγούμενες εβδομάδες και δεν έκανε καμία προσπάθεια να εκδιώξει τους Γερμανούς εισβολείς.

Αν η επίθεση είχε πραγματοποιηθεί στις 26 Αυγούστου, είναι δύσκολο να πούμε με βεβαιότητα αν θα ξεσπούσε γενικευμένος πόλεμος δύο ή τρεις μέρες αργότερα, όπως έγινε στις αρχές Σεπτεμβρίου. Είναι εξίσου δύσκολο να είμαστε κατηγορηματικοί και ως προς το γιατί ο Χίτλερ άλλαξε γνώμη. Οπωσδήποτε ήθελε να αποφύγει μια επανάληψη της προηγούμενης χρονιάς, όταν είχε αναγκαστεί να εγκαταλείψει τον πόλεμό του και να δεχτεί μια διεθνή διάσκεψη. Ήταν ο Ανώτατος Διοικητής των ενόπλων δυνάμεων, μια θέση που είχε καταλάβει τον Φεβρουάριο του 1938, αποφασισμένος να πάρει πολύ σοβαρά το ρόλο του Γερμανού πολέμαρχου. Το 1938, η εντύπωση ήταν πως με τη διευθέτηση του Μονάχου είχε χάσει το γόητρό του. Ωστόσο και τώρα, τον Αύγουστο του 1939, ο Χίτ-

λερ δίστασε και πάλι. «Ο Αδόλφος φοβάται», σχολίασε ένας νεαρός Γερμανός στρατιώτης στους συντρόφους του όταν έφτασαν τα νέα της ανάκλησης⁶.

Η εξήγηση για τον ξαφνικό δισταγμό του Χίτλερ βρίσκεται στην πορεία των γεγονότων τις δύο μέρες μετά την υπογραφή του Γερμανοσοβιετικού Συμφώνου. Ο Χίτλερ είχε ελπίζει ότι το σύμφωνο θα προκαλούσε κατάρρευση του πολωνο-βρετανογαλλικού άξονα, έτσι ώστε να μπορέσουν οι Γερμανοί να εξαπολύσουν μια ταχεία, επιτυχημένη και τοπικού χαρακτήρα επίθεση στην Πολωνία, στην οποία η Δύση δεν θα μπορούσε να απαντήσει αποτελεσματικά. Τα νέα για τη γερμανοσοβιετική προσέγγιση, ωστόσο, είχαν πολύ μικρότερη επίδραση στη βρετανική και τη γαλλική κοινή γνώμη απ' όση περίμενε ο Χίτλερ, αν και αποτέλεσε μεγάλο σοκ για τους συνοδοιπόρους και τους συμπαθούντες των κομμουνιστών, που είχαν στηρίξει τις ελπίδες τους στις διακηρύξεις του Στάλιν για συλλογική ασφάλεια και τώρα έπρεπε να αποφασίσουν τι θα έκαναν. Καταρχάς, οι υπηρεσίες πληροφοριών της Βρετανίας και της Γαλλίας είχαν ήδη προειδοποιήσει και τις δύο κυβερνήσεις για την πιθανότητα συμφωνίας ανάμεσα στους δύο ιδεολογικούς εχθρούς, και, παρότι οι δυτικοί ηγέτες παρέμεναν δύσπιστοι, δεν είχαν αιφνιδιαστεί εντελώς. Λεπτομερείς μυστικές πληροφορίες στάλθηκαν στο Παρίσι το βράδυ της 21ης Αυγούστου, και την επόμενη μέρα το σοβιετικό πρακτορείο ειδήσεων ΤΑΣΣ ανακοίνωσε ότι ο φον Ρίμπεντροπ θα μετέ-

βαινε αεροπορικώς εκείνο το βράδυ στη Μόσχα, για συσκέψεις με τους Σοβιετικούς ηγέτες στις 23 Αυγούστου⁷. Ήταν επίσης γνωστή με κάποια βεβαιότητα η καθορισμένη για τη γερμανική επίθεση στην Πολωνία ημερομηνία. Ένας Βρετανός πράκτορας στη Γερμανία, ο σμήναρχος Μάλκολμ Κρίστι, τέως αεροπορικός ακόλουθος της Βρετανίας, παρείχε τακτικές και πλήρεις αναφορές για τον σερ Ρόμπερτ Βάνσιτταρτ, τον συνταξιούχο μόνιμο υπουπουργό του Φόρειν Όφισ, που με τη σειρά του μετέφερε τις αναφορές στην κυβέρνηση. Ήδη από τον Ιούνιο του 1939, ο Κρίστι μεταβίβαζε πληροφορίες ότι η γερμανική κινητοποίηση θα ξεκινούσε από την 1η Αυγούστου για να ολοκληρωθεί στις 27 του ίδιου μήνα· στις 17 Αυγούστου ο Κρίστι, του οποίου οι πηγές περιλάμβαναν ανώτερους Γερμανούς αξιωματικούς και αξιωματούχους εχθρικά διακείμενους απέναντι στον Χίτλερ, ανέφερε πως η δράση είχε προγραμματιστεί για οποιαδήποτε μέρα ανάμεσα στις 25 και στις 28 Αυγούστου. Αυτό ταίριαζε με γαλλικές μυστικές πληροφορίες με πηγή τον Τσέχο πράκτορα «Α-54», που είχε πει στους Γάλλους ότι η 26η Αυγούστου θα ήταν η μέρα της εισβολής⁸. Στις 19 Αυγούστου, ο Χάλιφαξ έστειλε την πληροφορία στον Τσάμπερλαιν, ο οποίος έκανε διακοπές ψαρεύοντας στο Λαιργκ της Σκωτίας. Την επόμενη μέρα, ο Τσάμπερλαιν γύρισε εσπευσμένα στο Λονδίνο, χωρίς να ξέρει ακόμα αν θα επέστρεφε στις διακοπές του τις επόμενες μέρες⁹.

Ο Τσάμπερλαιν δεν ήταν ο μόνος που αναγκάστηκε να αναβάλει τις διακοπές του. Ο Χάλιφαξ

επέστρεψε στις 19 Αυγούστου από το Γιόρκσαϊρ, ο Βρετανός υπουργός Πολέμου, Λέσλι Χόουρ-Μπελίσσα, στις 22 Αυγούστου από τις Κάννες. Ο βασιλιάς, Γεώργιος ΣΤ', επανήλθε από τις κυνηγετικές διακοπές του στον βασιλικό πύργο του Μπαλμόραλ της Σκοτίας μία μέρα αργότερα, για να ανακαλύψει ότι ο Τσάμπερλαιν είχε ήδη συγκαλέσει συνεδρίαση του κοινοβουλίου για τις 24 Αυγούστου χωρίς να ζητήσει τη συγκατάθεσή του. Ο βασιλιάς ήταν ιδιαίτερα ενοχλημένος που ένα εξαιρετικό κυνήγι (η παρέα του είχε ήδη σκοτώσει 1.600 ζευγάρια αγριόγαλων) έλαβε τόσο πρόωρο τέλος: «Περίμενα [...] με μεγάλη ανυπομονησία αυτή την κυνηγετική εβδομάδα», είπε μερικές μέρες αργότερα στον Βρετανό πρόεσβη στην Αίγυπτο. «Αυτός ο αχρείος ο Χίτλερ τα χάλασε όλα»¹⁰. Ο Τσάμπερλαιν είπε στον βασιλιά ότι η ξαφνική σύγκληση του κοινοβουλίου οφειλόταν στο Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο, αλλά και ότι αυτό «δεν μετέβαλε σε τίποτα τη θέση μας». Ζήτησε από τον βασιλιά να είναι έτοιμος στο τέλος της επόμενης μέρας να υπογράψει την έγκριση του Νομοσχεδίου Εκτάκτων Εξουσιών (για την Άμυνα) που θα επέτρεπε στην κυβέρνηση να εκδώσει τους απαραίτητους Αμυντικούς Κανονισμούς με ισχύ νόμου¹¹. Ο νόμος, που ο Τσάμπερλαιν ήθελε να περάσει από το κοινοβούλιο μέσα σε μία μέρα, προκάλεσε άμεσες διαφωνίες. Οι αρχηγοί των συνδικάτων ανησυχούσαν ότι το νομοσχέδιο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να θέσει εκτός νόμου απεργίες, να επιβάλει επιστράτευση των βιομηχανιών και να

φιμώσει τον Τύπο, και χρειάστηκε να παρέμβει ο υπουργός Εσωτερικών για να τους καθησυχάσει πως τίποτα από αυτά δεν θα συνέβαινε. Οι ηγέτες του Φιλελεύθερου Κόμματος πρόβαλαν ενστάσεις ως προς τη διάταξη του Άρθρου 6, σύμφωνα με την οποία οι προδότες θα τουφεκίζονταν αντί να απαγχονίζονται, και ο Τσάμπερλαιν υποχώρησε σ' αυτό το σημείο με την ελπίδα να τελειώσουν όλα γρήγορα¹².

Αυτό δεν ήταν παρά ένα από μια σειρά προπαρασκευαστικών μέτρων για ενδεχόμενη σύρραξη που ξεκίνησαν προτού καν υπογραφεί στην πράξη το Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο. Ο Τσάμπερλαιν αρνήθηκε να εγκρίνει γενική κινητοποίηση, την οποία ζητούσαν ο υπουργός Πολέμου και οι αρχηγοί των τριών κλάδων, φοβούμενος ότι, όπως και το 1914, κάποιες χώρες ίσως τη χρησιμοποιούσαν ως πρόσχημα για να κηρύξουν κι αυτές γενική κινητοποίηση σε αντίποινα· παρ' όλα αυτά, στις 22-23 Αυγούστου εγκρίθηκε η πρώτη φάση της κινητοποίησης «βασικού προσωπικού» για την επάνδρωση επιτελείων, σταθμών διοίκησης και αντιαεροπορικών μονάδων, ενώ στις 24 Αυγούστου πήραν διαταγή να κινητοποιηθούν πλήρως όλες οι θέσεις αντιαεροπορικής και επάκτιας άμυνας, συνολικά πάνω από 120.000 άντρες¹³. Έγιναν τα πρώτα βήματα για τη σύσταση ενός πολεμικού συμβουλίου, το οποίο, όπως συνέστησε ο λόρδος Χάνκι, πρώην γραμματέας του υπουργικού συμβουλίου, θα έπρεπε να περιλαμβάνει τον Ουίνστον Τσόρτσιλ, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες του κοι-

νού, αλλά όχι τον Ντέιβιντ Λούντ Τζορτζ, πρωθυπουργό κατά την περίοδο 1916-22, τον οποίο ο Χάνκι θεωρούσε αναξιόπιστο¹⁴. Ο Τσάμπερλαιν επίσης προχώρησε σε προειδοποίηση προς τον Χίτλερ, και πριν ακόμα επιβεβαιωθεί το σύμφωνο, ότι αυτό δεν θα είχε καμία επίπτωση στις υποχρεώσεις της Βρετανίας απέναντι στους Πολωνούς, τις οποίες η βρετανική κυβέρνηση «ήταν αποφασισμένη να τηρήσει». Κάλεσε τη Γερμανία να δεχτεί μια αποκλιμάκωση της όξυνσης και διεξαγωγή κανονικών συνομιλιών μεταξύ Πολωνίας και Γερμανίας. Δύο μέρες αργότερα στο κοινοβούλιο και ενόψει «του επικείμενου πολεμικού κινδύνου», ο Τσάμπερλαιν επανέλαβε την υπόσχεσή του να τηρηθούν ανεπιφύλακτα οι δεσμεύσεις που είχαν αναληφθεί για την άμυνα της Πολωνίας, «έτσι ώστε να μην τρέφει την παραμικρή αυταπάτη η γερμανική κυβέρνηση»¹⁵. Ο λόγος δεν θεωρήθηκε εμπνευσμένος («σαν ιατροδικαστής που συνοψίζει μια υπόθεση δολοφονίας», σχολίασε ο βουλευτής Χάρολντ Νίκολσον), η διάθεση όμως της Βουλής των Κοινοτήτων, όπως παρατήρησε ένας άλλος βουλευτής, ήταν εντελώς διαφορετική από τη διάθεση που επικρατούσε πριν από το Μόναχο. «Ο φόβος», υποστήριξε, «είχε χαθεί», και αντικατασταθεί από μια άοκνη επαγρύπνηση να μη διαφανεί «το παραμικρό σημάδι αδυναμίας» από τη βρετανική πλευρά¹⁶.

Στη Γαλλία, τα νέα της συνθήκης προκάλεσαν βαθιά απογοήτευση, δεδομένου ότι η γαλλική κυβέρνηση πάντα πίστευε –περισσότερο απ' ό,τι οι

Βρετανοί– στην πιθανότητα μιας σοβιετικής συμ-
μαχίας. Όπως και στη Βρετανία όμως, υπήρχε η
ολοένα πιο διάχυτη αίσθηση ότι αυτό καθιστούσε
τον πόλεμο περισσότερο και όχι λιγότερο πιθανό.
«Σχεδόν όλοι οι πολιτικοί πιστεύουν ότι θα γίνει
πόλεμος», έγραφε στις 24 Αυγούστου ένας αξιω-
ματούχος του γαλλικού υπουργείου Εξωτερικών.
«Όσοι πιστεύουν ότι ο Χίτλερ θα υποχωρήσει γί-
νονται ολοένα και λιγότεροι. Και οι αδιάλλακτοι
δέχονται την ιδέα του πολέμου ασφαλώς χωρίς ευ-
χαρίστηση, αλλά με οργή»¹⁷. Ωστόσο, στους κόλ-
πους της γαλλικής ηγεσίας, εξακολουθούσαν να
προκύπτουν περισσότερες διαφωνίες απ' ό,τι στη
Βρετανία. Ο υπουργός Εξωτερικών Ζορζ Μποννέ,
ένας φιλόδοξος μηχανορράφος που ο Νταλαντιέ
είχε στρατολογήσει στο υπουργικό συμβούλιο το
1938 για να τον εμποδίσει να υπονομεύει την κυ-
βέρνησή του από τα πίσω έδρανα, ήταν ένας βα-
θιά πεπεισμένος φιλειρηνιστής. Είχε πολεμήσει και
τραυματιστεί στη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου,
ενώ είχε χάσει και τα αδέρφια του στη σύγκρου-
ση. Ασφαλώς αποδοκίμαζε τη γερμανική διπλωμα-
τία και, όποτε χρειαζόταν, επαναλάμβανε τη δέ-
σμευσή του απέναντι στην Πολωνία – ήταν όμως
και πεπεισμένος ότι το σύμφωνο με την Πολωνία
είχε εμπλέξει τη Γαλλία σε μια υποχρέωση που
ήταν αδύνατον να τηρηθεί, και ήθελε να βρει κά-
ποιο τρόπο να την αποφύγει. Θεώρησε έτσι το Γερ-
μανοσοβιετικό Σύμφωνο μια ιδανική ευκαιρία. Σε
σύσκεψη του Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας που συ-
γκλήθηκε στις 23 Αυγούστου ως απάντηση στις

ειδήσεις για το Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο, ο Νταλαντιέ ρώτησε τους επί κεφαλής των τριών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων αν η Γαλλία θα μπορούσε τώρα να σκεφτεί την πιθανότητα εμπλοκής της σε πόλεμο· προς προφανή αμηχανία του Μποννέ, οι αρχηγοί του στρατού και του ναυτικού διαβεβαίωσαν ότι η γαλλική στρατιωτική ισχύς και οι σχετικές προετοιμασίες έδιναν τη δυνατότητα για πόλεμο. Στη συνέχεια, ο Γάλλος υπουργός Αεροπορίας, αντί για τον πιο απαισιόδοξο αρχηγό της Γαλλικής Αεροπορίας, πρόσθεσε ότι, παρότι η γαλλική αεροπορική δύναμη υστερούσε ακόμα έναντι της γερμανικής, είχαν γίνει αρκετά ώστε να είναι σε θέση η Γαλλία να δράσει. Σε μια σύσκεψη του υπουργικού συμβουλίου την επόμενη μέρα, ο Μποννέ υποστήριξε ότι οι συνθήκες είχαν αλλάξει τόσο, που η εγγύηση προς την Πολωνία δεν μπορούσε πια να τηρηθεί, ακόμα κι αν η Γαλλία ήταν εντελώς έτοιμη να εμπλακεί σε έναν πόλεμο¹⁸. Η πλειονότητα των μελών του υπουργικού συμβουλίου ήταν αντίθετη με ένα δεύτερο Μόναχο, συμπεριλαμβανομένου του Νταλαντιέ, στον οποίο δεν άρεσε ο πόλεμος αλλά έβλεπε τώρα ότι ήταν μάλλον αναπόφευκτος, εκτός αν η Γερμανία υποχρεωνόταν με κάποιο τρόπο να κάνει πίσω. Ο Μποννέ ωστόσο συνέχισε και την επόμενη εβδομάδα να αναζητά τρόπους για να τορπιλίσει τις δεσμεύσεις των δυτικών να πολεμήσουν, ενώ ο Νταλαντιέ ενέκρινε τα απαραίτητα μέτρα που θα εισήγαν τη Γαλλία σε προκαταρκτικό στάδιο κινητοποίησης, που διατάχτηκε τελικά στις 24 Αυγούστου.